

Редакції газети
«Літературна Україна»
т. Евг. Гуцало

Надсилаю Вам газету «Колгоспні вісті» Немирівського р-ну Вінницької обл. документальний матеріал історія чорної плями «Червоні й білі глини» для «створення книги народної пам'яті»

З пошаною до Вас (підпис)

Шахрай Серг. Мих.

Київ -35
вул. Урицького 17-46.

КОЛГОСПНІ ВІСТІ. - № 7 (8127). – 14 січня 1989 року.

Історії чорні плями

«ЧЕРВОНІ Й БІЛІ ГЛИНИ...»

Як стала Ковалівка Ковалівкою знають тут, мабуть, всі. Як із занедбаного хвостовецького колгоспу ім. Т.Г. Шевченка, що до початку 60-х років ледве животів, за якихось 10-15 років виріс сучасний сільськогосподарський гігант, теж усі знають.

А, от про те, як Хвостівці, тобто теперішня Ковалівка, стали Хвостівцями, знають, мабуть, одиниці.

Відкриваю товстезний церковно-природовідчий фоліант. Рік видання – 1811. Читаю: «Фастовцы – (Хвостівці, зрозуміло, транскрипція) небольшое сельцо на Юго-Востоке уезда. Имеет два храма, один из которых – каменный. Грунты черноземные, подзолистые. Имеет краснеы и белые глины=ы...» і т.д.

«Красные и белые глины...».

У Хвостівцях 1933-го року, оті «глини» врятували життя не одній родині.

Ні, глину, звичайно, не їли, хоча дива із того не було б. Люди ж доведені були до краю. Копища білої і червоної (рудної) глини, зусиллями Хвостецької громади було

обнесено лозяним плотом і приставлено було до них кілька найдебеліших чоловіків-вартувальників.

Земля - не годувала, ліс – не годував, річка - не годувала, як не годував ні колгосп, ані ті анемічні місцеві підприємства, життя в котрих теж ледь-ледь уже жевріло.

Годували залізниця і копища.

Умовно село у 33 році поділилося на дві частини. Перша, від цукрозаводу й до залізничної станції, якийсь проблиск надії покладала на залізницю. Друга – на глину. Вже навесну ті, хто, власне, заготів були призначені на голодну смерть: діти, старі та немічні, сім'ї без мінімального харчового запасу – вимерли. Ну, а хто якимось таки зводив ще кінці з кінцями – животіли.

Вони й обгородили навесну глинища. А глина у Хвостівцях була унікальна. Про це знали всі. Сюди, за хвостовецькою (як масло, без камінців) з'їжджалися, колись, з усього району. Живе в наших земляках з правіку тяга до чистоти та причепуреності своїх жител. Й попри всі незгоди, ба, - трагічність навіть тодішнього життя, потяглись таки навесні до Хвостовець підводи. Не вервечками, як колись, тепер зрідка, а таки під'їжджали. Хто на побілку брав, хто на шпарівку, накидку, а бувало й на ярмарок, який, до речі, життя своє не припиняв і за найтихіших часів. (Інша справа, що ціни тоді на харчі були астрономічні).

Розрахунок з хвостівчанами був, звичайно, натуральний: буряками, кукурудзяними початками, іноді навіть борошном чи картоплею. Не всім же й тоді жилось однаково...

Свідчення нині покійної Сук Одарки Кононівни, - 1916 року народження, колишньої колгоспниці, жительки с. Хвостовець (нині Ковалівка):

«Нас у батька й матері було п'ятеро. За зиму вимерли всі. Зосталися лише я та старший брат Павло. Казав мені: «Тікаймо, Дарко, на Донбас хоч...».

А куди втічеш? Без паспорта, або хоч довідки з сільради, на поїзди не брали. А в кого ж тоді були які документи?... Вмирай, - а дітись нікуди.

На весну пішов Павло «на глину». Раз у три дні приносив трохи буряків чи бараболі. Один раз шматочок сала навіть.

Та до літа і його не стало. Помер, наївшись нестиглого колоскового жита. Там таки у житі й знайшли його через дві неділі...».

У 1933 році було в Немирівському районі одне-єдине стає й безперебійне виробництво, яке твердо виконувало сталінські плани.

У навколишніх селах тисячами, десятками тисяч гинули від голоду люди, а на залізничну станцію Немирів безперервними потоками прибували ешелони з кукурудзою, бараболею, просом, цистерни з патокою.

Все оте добро, що могло б зберегти життя тисячам людей, з коліс перегружалося на автомашини, на підводи й під охороною вивозилось для переробки на Немирівський спиртзавод.

Свідчення Добровольського Костянтина Сергійовича, - 1918 року народження, уродженця с. Хвостівців, жителя Немирова, колишнього партійного працівника, ветерана і інваліда двох воєн, нині пенсіонера:

«Мені тоді було 15 років. Зима люта. Їсти нічого, і люди з навколишніх сіл: Хвостовець, Рачок, Чеколапівки, Сажок, Монастирка, Сіпачок, прибивались до залізниці й днями, дожидаючи ешелон з сировиною для спиртзаводу, просиджували в глибоких снігах на лютому морозі в надії, що якийсь із конвоїрів, при подачі ешелону на станцію, чи при перевантаженні, кине у них, жартуючи ніби, парою мерзлих, твердих, як камінці картоплин, або початком кукурудзи. Більшість з них, чорі й розпухлі, так і залишилися в тих снігах понад залізницею у вічному чеканні... Ми ж, хлопці, вхитрялися, іноді, й до іншого.

Бувало так, що завод не встигав переробити сировину, а ешелони все надходили й надходили. Тоді їх розвантажували у довгі, барачного типу дерев'яні склади-комори, що посилено охоронялись вартою. Склади ті будувалися на «курячих ніжках», тобто на сваях таким чином, що між землею й підлогою, було добрих півметра. Така конструкція обумовлювала захист зерна від гризунів. Від гризунів, але не від нас.

Вічний, здавалося, голод, смерть найдорожчих людей, штовхала нас, 10-15-літніх хлоп'ят на відчайдушний ризик.

Видивившись за дня, де в тих коморах зсипають просо (більш для цієї операції не годилось нічого (ми ніччю, по можливості в негоду, коли охоронці ховалися трохи від вітру й морозу до своїх вартівниць, підповзали під ті «курячі ножки» складів і, прокрутивши в підлозі коловоротом дірку, набирали у торби проса, що лилося в прокручений отвір, мов вода. Отвір, потім старанно затикався паклею, щоб розсипане на землю просо не видало нашої таємниці. Був я під тими складами кілька разів. І їй же богу, якби не оте моє просо, загинули б ми усі, а так померла лише Галя, сестричка. Була вже надто квола, коли я приніс оте просо...».

Комусь може здатись, що не варто детально так подавати спогади людини, яка, власне кажучи, займалася крадіжкою. Та, здається мені, що той, хто так подумає, не терпів голоду довше, як від сніданку до вечері...

За власноручно підписаним Сталінським указом від 7 серпня 1932 року «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного майна» була передбачена кара аж до найсуворішої. Хіба хлоп'ята про те не знали, або не відали про те їх батьки?

Знали, як і знала вся країна, але йшли на крайність, бо іншого шляху до спасіння не було.

Шлях до спасіння. Вчені стверджують, що інстинкт самозбереження – найсильніший людський інстинкт. В критичну мить він мусів би долати в людині і її людяність, і совість, і страх. І долав. Було таке. Категорії Добра і Зла змішувались. Іноді мінялись навіть місцями, коли він спрацьовував у доведених до відчаю людях.

Свідчення Придатко Ніни Сергіївни – 1924 року народження, ветерана праці, пенсіонерки, жительки с. Ковалівки:

«Я тоді була ще мала, але добре пам'ятаю, як, полаявшись, сусідка кричала сусідці: «Біжи, он, на город та позбирай пальчики своєї Ганнусі...».

Я тоді, звичайно, нічого не зрозуміла. Ганнусю – сусідчину доньку, я знала. Ми були однолітки. Але давненько вже не бачила її. І чому сусідка мала на городі збирати її пальчики, до мене тоді не доходило. Все з'ясувалося згодом, коли прямо з-під порогу в хаті сусідки представники влади відкопали кістки її старшенького – Толика...».

Було таке. Було. Але, як виняток. Правилком ставало інше. Дітям віддавали останнє. Збожеволівши, мати відрізала у себе груди й намагалася нагодувати ними вмираючу дитину...

Інстинкт продовження роду, інстинкт материнства, а, отже, добра, навіть тоді був у наших людях найсильнішим. Та хіба було від того їм легше?

Свідчення Кріпак Катерини Кіндратівни – 1906 року народження, колгоспної пенсіонерки, жительки с. Ковалівки.

Родина у нас була велика. Всі звичайно не вижили, хоча й мали, як на ті часи, справжню рятівницю-корівку.

Як, де, чим годували – не пам'ятаю вже. Але що батько й старші брати і днювали й ночували в хліві з вилами й сокирою – це точно.

Трапилось би що з «Манькою», одразу можна було б збиратися на цвинтар до тієї копаної найманцями ями, де людей складами, мов поліна, ледь притрушуючи прошарок від прошарка мерзлою землею.

Мені вже 82. Склероз. Але яму ту не забуду до складу рук. Як не забуду ровів, по яких весінні води десятками перекочували зчорнілих мертв'яків з тілами, грубшими від столітніх колод, на яких тріскала одежа».

У 1933 році, від голоду у колишніх Хвостівцях, теперішній Ковалівці, вимерло більше половини населення. Поїли котів, собак, пацюків поки діждали, зрештою, липи, лободи, лісової пшенички, а згодом і злаків, у які люди теж лягли десятками, наївшись, нарешті, досхочу недозрілої ще пшениці чи жита.

Не можна сказати, щоб тодішнє керівництво республіки без діяло.

Так, в період 1932-33 року т. Косіор кілька разів інформував Сталіна про становище на Україні, просив допомоги, та несхитний «вождь» народів» мовчав. І замовкали навіки мільйони українців...

В. КУЗЬМЕНКО.